

## Motion till riksdagen 2021/22:4407

av **Linda Westerlund Snecker m.fl. (V)**

# med anledning av prop. 2021/22:119 Modernare regler för användningen av tvångsmedel

---

## 1 Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår proposition 2021/22:119 i den del som handlar om rätt för polis, tulltjänstemän och kustbevakningstjänstemän att använda våld för att få den enskilde att medverka till biometrisk autentisering.

## 2 Inledning

Vänsterpartiet värnar demokratiska grundvärden som rättssäkerhet och skyddet för den personliga integriteten. Den tekniska utvecklingen och den allt större möjligheten till datainsamling av privata uppgifter innebär en stor utmaning. I dag är det möjligt att samla in en stor mängd uppgifter av känslig karaktär som visar var människor befinner sig och vilka rutiner de har. Det är därför av yttersta vikt att skyddet för den personliga integriteten hela tiden utvecklas i takt med den ökande digitaliseringen. Vi vill samtidigt inte försvåra de brottsbekämpande myndigheternas arbete med att utreda och beivra brott. Därför är vi även angelägna om att det finns ett regelverk som ger ett gott skydd för Sveriges och landets invånares säkerhet. Det måste kunna ställas höga krav på att terrorism och grov brottslighet bekämpas på ett effektivt sätt med hjälp av lagstiftning som bygger på de grundläggande rättsliga principerna i en rättsstat. Förslag som innebär nykriminalisering eller straffskärpningar eller andra inskränkningar i den personliga integriteten ska alltid vara väl underbyggda och ha analyserats utifrån nödvändighet, effektivitet och proportionalitet. Detta gäller även ny tvångsmedelslagstiftning. Förutsättningarna för att tillämpa befintlig lagstiftning ska vara goda, och lagstiftningen måste förstärkas där behov finns så att brottsbekämpningen blir effektiv. Samtidigt måste de som har till uppgift att motverka, förhindra och lagföra grov brottslighet få rätt resurser för att fullgöra sin uppgift.

Varje samhälle måste ha möjlighet att använda tvångsmedel för att kunna utreda och beivra brott. Sådana tvångsmedel innebär definitionsmässigt en inskränkning i grundläggande fri- och rättigheter, rättigheter som i sin tur är grundläggande för demokratin i vårt samhälle. Därför måste såväl lagstiftningen som de medel som lagstiftningen tillhandahåller omgärdas av de strängaste restriktioner. De viktigaste restriktionerna har vi i våra egna grundlagar och Europakonventionen till skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna.

Proportionalitetsprincipen innebär att de åtgärder som det allmänna använder sig av för att uppnå ett visst syfte inte får vara mer långtgående än vad som kan anses nödvändigt för att uppnå det eftersträvade syftet. Det ska således råda en balans mellan mål och medel samt vara sannolikt att det syftet uppnås genom vidtagna medel. Finns det möjlighet att välja mellan flera verksamma åtgärder ska det minst tyngande alternativet väljas.

### 3 Regeringens förslag

Regeringen föreslår i sin proposition att regleringen av tvångsmedelsanvändningen ska moderniseras. Bakgrunden till förslagen är att teknikutvecklingen har bidragit till att brottsligheten har förändrats och i vissa avseenden blivit svårare att utreda och lagföra. Dessutom behöver rättssäkerheten i vissa fall stärkas, bl.a. genom en reglering av de förfaranden som i dag är oreglerade och genom en ökad rätt till domstolsprövning. Regeringen föreslår därför ett antal lagändringar, bl.a. ett nytt tvångsmedel, genomsökning på distans, i syfte att säkra tillgång till elektroniska handlingar t.ex. i externa servrar eller i molntjänster. Vidare föreslår regeringen bl.a. ett avskaffat förbud mot att beslagta meddelanden mellan den misstänkte och en närstående samt en skyldighet för en enskild att i vissa fall medverka till biometrisk autentisering, t.ex. med hjälp av sitt fingeravtryck, för att öppna en mobiltelefon eller liknande.

### 4 Vänsterpartiets ställningstagande

Sammantaget står Vänsterpartiet huvudsakligen bakom regeringens förslag om modernare regler för användningen av tvångsmedel. Det gäller dock inte den delen där det föreslås att tjänstemän inom brottsbekämpande myndigheter ska få använda våld för att tvinga en person att t.ex. låsa upp sin mobiltelefon (biometrisk autentisering). Här nedan redogör vi för vår syn på de viktigaste förslagen i regeringens proposition.

#### 4.1 Ett nytt tvångsmedel om genomsökning på distans

Regeringen föreslår i sin proposition att det ska införas en möjlighet att söka efter handlingar som är lagrade i ett avläsningsbart informationssystem utanför den elektroniska kommunikationsutrustning som används för genomsökningen. Genomsökning på distans ska bara få ske i syfte att söka efter handlingar som kan ha betydelse för utredning om brott eller om förverkande enligt brottsbalken. För att genomsökning på distans ska få utföras krävs vidare att det finns anledning att anta att ett brott har begåtts på vilket fängelse kan följa. Det ska också krävas att det kan antas att det

informationssystem som genomsökningen ska utföras i kan ha använts av den som skäligen kan misstänkas för brottet. Om det saknas skäl för ett sådant antagande ska genomsökning på distans ändå få utföras, om det finns synnerlig anledning att anta att det kan påträffas handlingar som omfattas av det syfte med vilket genomsökningen får utföras.

Vänsterpartiet anser att det är rimligt att införa ett nytt tvångsmedel om genomsökning på distans eftersom teknikutvecklingen gjort att de brottsutredande myndigheterna i dag inte kommer åt avgörande bevisning i brottmål. Det gäller t.ex. bevisning som finns i molnet eller i appar. Vid komplicerade ekobrottsutredningar är det inte ovanligt att avgörande bevisning i form av bokföring osv. finns lagrad i molnet. Genomsökning på distans är inte något hemligt tvångsmedel. Metoden skiljer sig på flera avgörande sätt från hemlig dataavläsning, som vi kritiserat för bl.a. bristande rättssäkerhet i en tidigare motion (mot. 2019/20:3451). Hemlig dataavläsning kan verkställas under lång tid och ge tillgång till löpande information om en misstänkts kommunikation med andra personer, en misstänkts rörelsemönster och annan information som gör att den misstänkte kan följas i realtid. Vid hemlig dataavläsning är det tillåtet att använda de tekniska hjälpmedel som krävs. Om det är nödvändigt får systemskydd brytas eller kringgå och tekniska sårbarheter utnyttjas. Vid genomsökning på distans får ingen löpande övervakning ske i realtid. Vidare får enbart vanliga inloggningsmetoder användas för att komma åt bevisningen och regler för vanliga tvångsmedel gäller, som att den enskilde ska underrättas om tvångsmedelsanvändningen så snart det kan ske utan men för utredningen. Den enskilde har även i vissa fall rätt att närvara när genomsökning på distans utförs. Även Lagrådet skriver i sitt yttrande att det är tydligt att genomsökning på distans inte är ett hemligt tvångsmedel utan ett öppet sådant och att det finns en tillräckligt tydlig skiljelinje mot hemlig dataavläsning. Sammantaget bedömer Lagrådet att det föreslagna tvångsmedlet genomsökning på distans utgör en proportionerlig åtgärd för att möta det behov som finns till följd av den tekniska utvecklingen.

Enligt regeringens proposition (s. 76) har Ekobrottsmyndigheten i avsaknad av uttryckligt lagstöd för husrannsakan på distans upprättat riktlinjer som innebär att polis och it-forensiker måste färdas fysiskt till den plats där informationen lagras för att verkställa husrannsakan på plats. Denna ordning får negativa konsekvenser för utredningsarbetet då personal inte sällan tvingas tas i anspråk under lång tid för att verkställa åtgärden.

## 4.2 Ett avskaffat förbud mot att beslagta meddelanden mellan den misstänkte och en närstående

I dag finns ett förbud mot att beslagta skriftliga meddelanden mellan en misstänkt och hans närstående (27 kap. 2 § RB). Som närstående räknas den krets av anhöriga som är undantagna från vittnesplikten, bl.a. make, maka, barn och syskon. Förbudet omfattar meddelanden som den misstänkte har skickat till en närstående liksom meddelanden som hen har tagit emot från en närstående. Det omfattar också meddelanden mellan personer som är närstående till den misstänkte. Den misstänkte behöver alltså varken vara avsändare eller mottagare av meddelandet för att förbudet ska gälla. Förbudet gäller dock endast om meddelandet påträffas hos den misstänkte eller någon närstående till honom eller henne. Ett meddelande kan alltså tas i beslag om det hittas hos någon utanför den misstänktes närståendekrets. Förbudet syftar till att skydda förtroligheten

mellan nära anhöriga. Förbudet mot att ta meddelanden mellan närstående i beslag är inte absolut. Meddelanden får t.ex. tas i beslag vid förundersökningar om brott där minimistrafvet är fängelse i två år eller mer, t.ex. mord, människorov, våldtäkt, våldtäkt mot barn, grovt rån, grovt narkotikabrott och grovt vapenbrott.

Regeringen föreslår i propositionen att förbudet mot beslag av meddelanden mellan en misstänkt och en närstående och mellan sådana närstående ska tas bort. Vänsterpartiet bedömer att förslaget är rimligt. Enligt utredningen (SOU 2017:100) försvåras t.ex. förundersökningar om brott i nära relation av beslagsförbudet. Det gäller bl.a. brott som olaga hot, misshandel och överträdelse av kontaktförbud men också sexualbrott. Dessa brott utgör många gånger också led i grova fridskränkings- eller kvinnofridskränkingsbrott. Beslag av skriftlig information, t.ex. sms, kan ha högre bevisvärde än vittnes- eller målsägandeförhör med någon som har läst hotet. Det kan även finnas skriftliga meddelanden där redan fullbordade brott diskuteras eller refereras till, vilka kan utgöra viktig stödbevisning (SOU 2014:49).

Precis som regeringen skriver ansågs brott inom familjen vara en privat angelägenhet och inte en fråga för de brottsbekämpande myndigheterna när beslagsförbudet tillkom 1942. Sedan dess har samhället generellt utvecklat en annan syn på våld i nära relationer och lagstiftningen har successivt förändrats till det bättre. Vänsterpartiet anser att mäns våld mot kvinnor och barn är ett högprioriterat område för rättsväsendet. Brott i nära relationer är dock ofta svåra att utreda eftersom ord inte sällan står mot ord. Att avskaffa beslagsförbudet mellan närstående kan underlätta utredningen av dessa brott väsentligt.

Även förundersökningar av insiderbrott och fall där familjemedlemmar eller nära släktingar begått brott tillsammans försvåras av förbudet. Det kan t.ex. gälla organiserad brottslighet som begås i näringsverksamhet. Vid dessa brott är det vanligt förekommande att uppgifter som skulle kunna utgöra bevis för själva brottet har skickats mellan närstående. Av uppgifter som de brottsbekämpande myndigheterna har lämnat till utredningen framgår att de i dessa fall inte sällan tvingas lägga ned förundersökningar på grund av att bevisningen träffas av beslagsförbudet.

### 4.3 En skyldighet för en enskild att i vissa fall medverka till biometrisk autentisering

I dag saknar de brottsbekämpande myndigheterna möjlighet att låsa upp t.ex. mobiltelefoner som är låsta med biometriska spärrar som fingeravtryck eller ansiktsgenkänning. Regeringen föreslår i sin proposition att den som antas ha möjlighet att öppna ett avläsningsbart informationssystem genom biometrisk autentisering ska vara skyldig att på tillsägelse av en polis medverka till detta om en genomsökning av ett beslagttaget föremål, en husrannsakan eller en genomsökning på distans annars försvåras. Om han eller hon vägrar ska en polis få genomföra autentiseringen. Om polisen möter motstånd ska hen få använda våld enligt bestämmelser i polislagen. Våldet kan enligt regeringen t.ex. bestå i att hålla fast personen en kort stund så att avläsning kan ske eller att trycka hans finger mot en mobiltelefon för att låsa upp den. Även en brottsmisstänkt under 15 år ska vara skyldig att på tillsägelse medverka till en biometrisk autentisering, om det finns särskilda skäl. En tjänsteman vid Tullverket och en kustbevakningstjänsteman föreslås i vissa fall ha samma rätt som en polis när det gäller biometrisk autentisering.

Förslaget har kritiserats av flera remissinstanser, bl.a. eftersom det kan anses strida mot rätten att inte belasta sig själv och kravet på en rättssäker rättegång. Sveriges

advokatsamfund skriver i sitt remissvar att en reglering som tvingar en misstänkt att öppna ett avläsningsbart informationssystem för genomsökning inte bara strider mot de grundläggande principerna om den misstänktes rätt att vara passiv och inte belasta sig själv, utan att det också innebär ett väsentligt avsteg från de principer som hittills styr det allmännas våldsutövning mot enskilda individer. Sveriges advokatsamfund menar att det i de flesta fall inte är den elektroniskt lagrade informationen i sig som konstituerar ett brott utan att den oftast är av indiciekaraktär. Enligt Advokatsamfundet är det tveksamt om bevisning av indiciekaraktär motiverar en våldsutövning. Även Integritets- skyddsmyndigheten ifrågasätter utredningens slutsats att en rätt att tvinga någon till biometrisk autentisering inte skulle stå i strid med rätten till en rättvis rättegång.

Vänsterpartiet instämmer i remissinstansernas kritik. Vi anser att det är orimligt att åtgärden ska kunna användas mot alla personer över 15 år som skäligen kan antas ha möjlighet att öppna ett informationssystem med hjälp av biometrisk autentisering. Personen behöver alltså inte vara misstänkt för brott. Vi har full förståelse för att det kan vara mycket utmanande att utreda brott utan att få tillgång till bevisning som antas kunna finnas i t.ex. en mobiltelefon. Vi tror dock att polisen kan använda sig av andra och bättre metoder än våld, t.ex. förhörsteknik, för att få personen att självmant öppna upp informationsbäraren.

Riksdagen bör avslå regeringens proposition 2021/22:119 i den del som handlar om rätt för polis, tulltjänstemän och kustbevakningstjänstemän att använda våld för att få den enskilde att medverka till biometrisk autentisering. Detta bör riksdagen besluta.

*Linda Westerlund Snecker (V)*

*Tony Haddou (V)*

*Gudrun Nordborg (V)*

*Mia Sydow Mölleby (V)*

*Jon Thorbjörnson (V)*

*Jessica Wetterling (V)*